

The Project Gutenberg eBook of Short Stories, by Khristo Botev

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Short Stories

Author: Khristo Botev

Release date: November 1, 2001 [EBook #2894]
Most recently updated: April 19, 2013

Language: Bulgarian

Credits: Produced by Victor Kirilov Liubenov

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SHORT STORIES ***

Short stories

by Hristo Botev

Contains

O, tempora! O, mores!
The Writers' and Journalists' Duties
Political Winter
Ridiculous Cry
The People: Yesterday, Today and Tomorrow
Petrushan

O, TEMPORA! O, MORES!

O, tempora! O, mores! Седя и се чудя, защо човек се сърди, кога му речеш: магаре, свиня или вол; и не се сърди - дору още се радва, кога му речеш: пиленце, гълъбче, славейче, дори още котенце и теленце? Дали славеят принася повече полза в обществото на човеците, отколкото благородната свиня, тази производителна сила в природата на животните, на която само като погледне човек, наумява му нещо аристократическо, нещо възпитано и на дължина, и на широчина? Дали пилето има повече мозък, повече ум, отколкото почтеното магаре, този философ не само между животните, но и между човеците? Или пък гълъбът е по-непорочен и по-достоеен в нещо от скопения вол, туй подобие на нашия търпелив народ? Но иди и речи такава дума на нашите, например (ний се с примери ще говорим) литератори, поети, вестникари, чорбаджии, учители и прочие раби божии, та виж какво ще ти се струпа на главата от сичките тези труженици в полето на глупостта. Музикословеснейшият господин Пишурка, за честта на музите и на неговата "госпожица правда" и "мадам кудкудячка" ще те повика на дуел или, поетически да кажа, на полето на честта.

Мудроглупейшите и изряднейшите последователи на нашия Сумароков (нека се не сърди г-н Войников, че му дадохме това име. Сумароков е малко по-долен поет от великия Тредяковски) - почтените господа Пърличев, Сапунов, Пискюллиев, Оджаков, Станчов, Фингов, ДЕРЕБЕЕВ (уху!), щурците на Блъсковото училище за мишките и сички ници духом и богати глупостию, - сичките ще те потеглят, щеш не щеш, на съд пред парнаските богове, дето, разбира се, председателствува философът с дългите уши; а други, за кои истината не е тъй тежка и горчива, сир. онез табан суратларь, на които и в очите да плюеш, те ще казват, че е божа росица - каквито са благородните напр. х. Иванчо Пенчович ефенди, Христо Арнаудов ефенди, Никола Генович ефенди, сладкото перо Михайловски, учителската фабрика Груев, синът на Мита Патката - Павлов, сиамските братя Балабанов и Овчов, букурещката "Добродетелна дружина" за обиране на умрелите и все и вся дебелокожа породица и чорбаджийска - всички ще кажат: "Оставете тоз чапкънин; човек без работа, заловил се да ни гложде цървулите и да маскири пречистите ни лица, създадени по образу и подобию божию. "А! Незлобливи пиленца, гълъбчета, славейчета и теленца! "Будилникът" не ще бъде тъй глупав, защото не му е изпила още кукувица ума като на "Звънчатий Глумча" (Глупчо трябвало да се каже), и тъй безбожен като покойния "Тъпан", та да унижава умните, полезните и трудолюбивите животни с вас, подвижници на пицеварението. "Тъпанът" беше омаскарил веднъж една магарица, като казваше, че тази почтена майка родила букурещките български нотабили; но затуй и господ го наказва, та нема рахат и на оня свят. "Будилникът", който знае, че страхът от бога е начало на

премъдростта, а почетта към старите начало на добродетелта, ще се пази като от огън от такива неща - да унижава животните. Неговата програма ще бъде: да гуди сяко нещо на мястото му и сичко да краси с боите му. А ако има нещо общо между споменатите в тая молитва раби божи и животни, то българският зоолог и доктор (ъ-хъ! доктор ами?) Начо Планински, който беше написал едно време -Зоология за българите", нека се потруди да реши тази велика задача, този всемирен въпрос, та на Куковден, когато се напечати тази книга, да види ученият свят какво ще рече: "Зоология за българите". Дотогава ний ще се препираме, че нито Генович, нито Найденов имат нещо общо с животните и с човека. И наистина какво общо напр. между занятията на магарето и работата на ефендето и черибашият? Философът с дългите уши носи на гърба си: дърва, вода, брашно, хора, и с това принася голяма полза, а ефендето издава органа на шпионите "Турция", а черибашият - органа на идиотите "Правото" и с това приносят вреда; философът върши само онова, що може, а черибашият сичко, що не може; магарето никога не лъже, а ефендето го е срам да каже някога право; магарето пости и затова ще отиде в християнския рай, Генович яде пилаф и ще отиде в кочината на Мохамеда - а черибашият, който в турско село държи рамазан, а в българско яде сланина, той на оня свят ще яде от коритото на Гилдебранда.

А-ха, има едно нещо, за кое, ако се улови българският зоолог, ще може да обори мнението ни. То не е тъй важно, та можехме да го премълчим, но "понеже обаче сърцето ми плаче за моя народ", както казва г-н Великсин в едно стихотворение, ще го кажем: юларят! Юларят и самарят! -Звънчатий Глумчо", вместо да говори глупости, добре би сторил да прикачи юларя на ефендето, а самаря на черибашият, па хайде като сюрюджия на изложбата във Виена, та да видят и европейците какви стоки има българският народ, когото едни наричат "немци на юг", други - "английци на восток", а той не е друго освен вол в хомот, роб на бръснатата глава и на калимавката, роб и сам на себе си.

ДЛЪЖНОСТИТЕ НА ПИСАТЕЛИТЕ И НА ЖУРНАЛИСТИТЕ

Послушайте, мои мили гълъбчета, моите старешки съвети и възползвайте се от обстоятелствата. Който от вас остане без работа и няма с какво да живее, който от вас изпадне и не може да прехрани жената си и децата си и който от вас има намерение да стане "благороден" просяк и да живее полесно от "неблагородните" просяци, ние го съветваме или да стане учител, или да пише различни книжки, или да издава вестник. Тия три занятия са и лесни, и полезни, и честни, и сити. А нашата публика? - Не грижете се за тая публика. За тая публика между ахтоподът и шопските цървули в Мраморно море, между кокошката и гаргата и между Мемиш паша и Нютона не съществува никакво различие. И така, купете си пера и мастило и захванете своите занятия, колкото се може по-скоро, защото днешният развитие на българския народ е най-благоприятно за врабците.

Слушайте и това. Ако някой се осмели да ви каже, че сте бездарни, че сте луди, че не знаете какво говорите и че мозъкът ви се намира в петите, то го изпусвайте с хамалски выражения, наречете го шпионин и народопродавец, кажете му, че той е продал совестта си и перото си на японците, на абисинците - това е се едно, - и помолете публиката да го не слуша и да не приемава думите му за факти. Разбира се, че публиката има свои слабости, следователно вие, ако искате да попаднат вашите думи на здраво място, сте длъжни да похвалите по-млечните крави и да им дадете титли: "сахарчица", "халвица", "високоблагородия" и пр.

Слушайте, братя врабци и цанцугери! Аз мога да ви уверя, че ако послушате съветите ми и ако се възползвате от обстоятелствата, то вашата прехрана е обезпечена и вашето име ще да се почита и уважава от восток до запад. Но тежко ви и горко ви, ако похвалите някой сиромаш, някой хъш или някой западнал търговец! Ако направите подобно престъпление, то работата ви е спукана. Чорбаджиите не обичат оние писатели, които турят имената им на един ред със сиромашите. Вардете се. Слушайте още и това. Ако някой чорбаджия ви помоли да го не хвалите във вестника си и да го не срамите пред ония, които познават неговите "несъществуващи" благодеяния, то вие го не слушайте. Маслото не разваля яденето, а похвалата не произвежда пагуба за кесията. "Кроткото агне от две майки суче" - говори българската пословица, а в пословиците се заключават стари истини.

Хвалете и не бойте се. Хваленето не иска хляб и топли обуца, а за лъжите не вземат нито гюмрюк, нито бедел-парасъ. Вашата стока ще се продава без акциз и без полицейски надзор, следователно - вие и вашето домочадие можете да бъдете съвсем спокойни. Ако някой от вашите граждани направи някое беззаконие и ако тоя гражданин ви плаща акуратно за годишното течение на вестника, то и в такъв случай вие сте обязани да премълчите и да не говорите за това беззаконие.

Ако премълчите, то няма да ви се отяде от езика, а ако не премълчите, то няма кой да ви каже "аферим". Секи човек има свои грехове и сяка душа се бои от адските духове, следователно мълчанието е една от ония добродетели, които се похваляват от сяко пъповъзвишение и от сяко щастливо миропомазание. "Ох, агне мое, мълчанието е голяма добродетел" - говорят калугерите на своите неопитни почитатели, които се приготвяват да бъдат техни ублажители. "Ах, чедо мое, мълчанието е Христова добродетел" - говорят духовниците на елеокожите вдовици, които се приготвяват да живеят "о господе". "Ех, мой синко, мълчанието е една от най-главните комерчески добродетели" - говори пъповъзвишеното величество на своите подчинени, които му помагат да се кълне пред купувачите си и да лъже и с ушите си. Идете после това и не говорете, че мълчанието е голяма добродетел!

После мълчанието върви смирението. Ако желаете да ви хвалят хората и ако ви се иска да живеете наготово, то свивайте полите си даже и пред ония свои благодетели, които ви хранят само с мазни обещания. Пословицата, която казва, че "по-добре днес попарник, нежели до неделя тутманик", няма никакво значение за журналистите. Кой знае из коя дупка ще да изскокне заец? С една дума, вие сте длъжни в това отношение да бъдете много по-чисти и много по-кротки християни, нежели Дорчо

ефенди. "Ако някой (богат човек) ви удари плесница по едната страна, то вие му обърнете и другата"; а ако някой (богат човек) ви каже, че сте глупави и че не знаете какво бръщолевите, то идете на другия ден и помолете го да ви даде добър и умен съвет за това или за онова ваше предприятие. Ако направите така, то бъдете уверени, че след няколко недели вашето име ще да се прослави по сичкия град и вие ще да бъдете наречени благонадежден и разумен човек.

Третята длъжност на писателите и на журналистите е да просят деликатно и да подмамят своите благодетели с особено изкуство. Ако имате намерение да издавате "Напредок" или "Хитър Петър", то отваряйте ушите си и не лапайте мухите. Когато чуете, че някой базергянин е получил наследство или че е спечелил 20-30 хиляди гроша с някоя леснина, то идете на другия ден при него (в това време той трябва да има кеф), разкажете му своето незавидно положение, обвинете времето и скъпията (и скъпията е богоугодна на пъпестите базергяни) и явете му умилително и сладкозвучно, че вашата най-голяма дъщеря е порасла вече и че възрастта ѝ ви задава големи грижи (N.B. Даже и женените сърца биват нежни към порасналите дъщери). Когато извършите сичкото това, то повдигнете малко страните си, захлупете отчасти очите си, поухилнете се кисело и помолете великия патриотин да запише няколко екземпляра от вестника ви и да ги хариже на сиромашките деца. Слушайте и това: ако тоя благодетел на човеческия род ви каже, че той няма време да чете и че вашият вестник му се не харесва, то и в такъв случай не губете куража си. "Не четете, а сичко знаете" - му кажете вие и вашият успех ще да влезе сам в джеба ви. А какво трябва да пишете в своите книги и вестници и какви идеи сте длъжни да проповядате? О, за това не трябва ни да мислите. Земете пример от "Хитър Петър", поучете се из "Гражданин", възползвайте се от програмата на "Напредок", приемоте направлението на "Източно време", усвойте клисурските идеи на отец "Век", изучете премъдростите на "Дунав", оженете се за "Училището", нахрапайте се из "Читалището", и вашата работа е свършена. Ние не живеем вече в оние темни времена, когато нашите писатели и журналисти ходеха да търсят душевна храна по гръцките купища и по турските кавенета. Днес царува XIX век. Разбира се, че ние говорим тук не за Балабановия "Век". Тоя "Век" не прилича даже и на своя брат "Напредок", когото самата природа е създала отличително от сичките други живи същества. В нашия деветнайсети век българската литература се е обогатила даже и с такива съчинения, които ще да научат Паничката да слуша, г-на Ангелаки Савича да мисли, Найденова да блее, г-на Геновича да сънува, отца Балабанова да преде, а дяда Блъскова да плете чорапи.

И така, падайте на колене и поблагодарете, мои мили врабци и цанцугери, бача си Добря Войникова, който се е постарал да ви напише "Теория на словесността" и който се е завзел да ви направи хора. Нам отдавна вече е нужен такъв човек и такава книга. Същото говори и остроумният критик във в. "Напредок". Досега хората са се учили в различни училища и изучавали са всевъзможни книги и науки, а отсега работите ще да се опростят и улеснят. Земете книгата на Войникова, прекръстете се, прочетете я и станете разумен човек и остроумен писател. Разбира се, че ако отец Марко Балабанов да би се родил после г-на Войникова, той не би ходил в Париж да изучава Ламартина и не би се върнал без мозък. Но историческите съдби са необясними. Боже мой, кой дявол се е надеял, че из главата на г-на Войникова ще да се роди такава нравствена сила, която ще да захлупи под калпака си даже и г-на Оджакова и неговата "Наука за песнотворството"! Както щете, а на г-на Войникова трябва да се окачи голямото петало. (Букурещките чорбаджии завиждат.) Ако г-на Оджаков ни учи само да пеем "Чам-чам дибинде", то Войников ще да ни научи да мислиме (радвай се, г. Сапунов!), да пишем (радвай се, г. Найденов!), да разсъждаваме (радвай се г. Савич!), да философствуваме (радвай се, Мемеш паша!), да дипломатизираме (радвай се, дядо Блъсков!) и да мъдрословиме (радвай се, г. Войников!). Из последния брой на "Хитър Петър" се види, че влиянието на г-на Войникова се разпространява необикновено бързо. Боже мой, и г. Паничков е захванал вече да блее, а ние сме имали слабост да мислиме, че това словесно животинче е способно само за клисарин или за "червочист" по касапниците. Идете после това и не радвайте се г-ну Войникову! Но г. Паничков си има и врожден талант. Секи от вас знае, че зимно време в Калофер остават само жените, селските терзии, копачите и поповете, защото мъжкото население отива в Цариград да шише на Амбарът. В това време в Калофер дошел нов ага. А кой ще да го посрещне? Жените и поповете решили да изпроводят г-на Паничкова да се поклони на забитина и да му каже "добре дошел", защото г. Паничкова още в онова време се считал за "окумушин". Г. Паничков отишел в конака, поклонил се на агата и рекъл му смирено: "Сен сън пезевенк, аго!"

Разбира се, че на агата се не харесало това приветствие и той захванал да бие калоферския "окумушин". Тряба да ви кажа и това, че из къщата на г-на Паничкова се видел конашкият двор, а сестрата на окумушина стояла на прозореца и гледала как ще да бъде посрещнат брат ѝ от агата. Когато тя видяла, че бият "окумушина", то извикала: "Мамо, а, мамо, бият Димитърча!" - "А защо го бият?" - попитала майката. - "Димитърчо наддума агата" - отговорила дъщерята. Из сичкото това вие видите твърде ясно, че редакторът на "Хитър Петър" е бил знаменит още в онова време, когато е мислил с мозъка си, когато е слушал с ушите си и когато е говорил с устата си.

Но както и да е, а българската журналистика напредва. Ние сме твърдо уверени, че ако се появят още един "Хитър Петър", още един "Гражданин" и още един "Напредок", то българският народ ще да отнеме "Баламук" и лудите ще да останат без столнина. Токвил говори, че сяко едно правителство прилича на народа си, а аз ще да кажа, че българската журналистика прилича на нас с вазе. Когато публиката няма нужда за здрава храна, то за шарлатаните се открива широко поле. Нека ни дава господ бог повече разум и по-малки пъпове!

ПОЛИТИЧЕСКА ЗИМА

"Дали се зора довърши, или се две ноци смесиха?"

Приятно нещо е да има човек топла соба, самун хляб, парче сланина и няколко глави праз лук, пък да

легне и да мисли или да спи и да сънува. Приятно е, но да има и една от тие две болести: или млада жена, или стар ревматизъм; лежиш, лежиш, а мисълта ти като у немец, пълна и богата като готварница, дълга и безконечна като суджук - суджук, с който във виенския райхстаг немците и маджарите бият по главата славянските депутати; а въображението ти като у арапин, силно и остро като тюмбекия - тюмбекия, която е крайно полезна за краставите народи, - пламенно и възвишено като дим. Дим, дим! Под който ние българите така сладко спим. Мислиш, мислиш, пък се попротегнеш като философ, прозевнеш се като дипломатин, почешеш се в тила като политик и ако ти позволи жената или ревматизмът да заспиш, то спиш като Крали Марка.

Заспиш и сънуваш... Но какво сънуваш? - Сънуваш, че светът прилича на кръчма и че гладните, дрипавите и измръзналите народи са се събрали в нея и на колене въздават хвала Бакхусу. Г-н Бисмарк възседнал земното кълбо и точи из него пелин за здравието на Германия; дядо Горчаков раздава коливо за "бог да прости" славяните, майстор Андрашия свири чардаш и кани чехите, сърбите и хърватите да попеят и да поиграят на гладно сърце; Мак Махон плете кошница за яйцата, които Франция ще да снесе през немските велики пости на Елзас и на Лотарингия; лорд Дерби си точи севастополската костурка, за да надrobi прясно сирене за европейската търговия на възток и за да отреже от бутовеите на някое диво африканско или азиатско племе бюфтек за английското човеколюбие; испанските "братовчеди" са застъпили тялото на майка си, бозаят кръв из нейните гърди и плюят един другиму в очите; владетелят на чизмата се наговаря с човека от Капрера да изчистят блатото на Рим (не папата, който ще да се изчисти сам) и наместо хляб и макарони, да дадат чист въздух на Мациниевите дечица; безбрадото пръчле на солените възседнало буцефала на Александра Македонски и исторически иска да докаже, че само немецът може да бъде пастир на козите; босфорският пилачия подсмърча до вратата на кръчмата, яде червата на раята, пие дипломатическа боза и вика: "Аман от пиени хора." Множество малки и големи господа духат на своите измръзнали ръце, гледат с особено равнодушие на просяците, молят се богу за плодородието на човеческият род и за изобилието на хорската глупост и слушат как вият вълците в гъстата литературна и финансиална мъгла и как плачат децата на Европа за лятото на науката и на цивилизацията.

А ти, българин и патриотин, гледаш на сичкото това с особено недоверие и думаш: "Суета сует и всяческа суета." Светът е кръчма, а ти трябва да плачеш със смях, да се смееш със сълзи и насън да виждаш лятото на Балканския полуостров. "Щастлив е, думаш, българският народ, щастливи са грешните в мъката, щастлив съм и аз в своята топла соба." Лежиш на гърбът си и благодариш всевишния таван, че по неговата непостижима милост ти имаш барем покрив над главата си; снегът те не вали, мухите те не безпокоят, в червата ти не произхожда никаква революция, ревматизмът те не безпокои, жената ти те не мъчи, парите ти се не губят; а на четирите стени на стаята ти мухите ти оставили в наследство цели томовете списания на български език. Наместо икона над главата ти виси портретът на н. в. султана, покрит с тънко едно було от лионската фабрика на паяците; под портрета е залепен ферманът с 11-те точки на българското щастие, а във ферманът волята на негово императорско величество, небесният представител на влашките българи, г. Пандурски, и горещите желаня и надежди на нашите цариградски патриоти. Земи си един комат хляб, малко сланина и една глава лук, пък чети: "Моята царска воля е, щото сичките животни по държавата и верни мухи поданица да могат да помагат, доколкото им се пада на гърбовете, на ежедневните ми царски подаяния, които полагам за достигане до по-висока степен на моето затлъстяване и за благоденствието на моята обширна кочина." А по-надоле следва рахатлъкът на екзархията, правдините на българския народ и кефът на босфорският Саул. "Но какво [по] дяволите! Животни ли сме ние, животни ли са нашите владичи, учители и вестникари? Протестуваме!" Не бойте се, господа, аз сънувам. Дайте ми да прочета цариградските български вестници и аз ще да си зема думите назад, т.е. ще да се уверя, че по сичките краища на паяжината е тихо и мирно и че сичко блаженствува под дебелата сянка на паякът. Само - църррр! Там на една муха изпили кръвта, тука на друга светили маслото; там вързали 50-60 души за рогата и ги карат на място злочно и на място покойно, т.е. в Диарбекир и в Акия; тука връзват други и им четат баснята за вълка и агнето; там окачили едного на въже да се поизсуши. "Но ние имаме училища, читалища, екзархия, литература, журналы, правдини - имаме младо поколение..." Да, да! Имате! Кой ви казва, че нямате! Но ако е работата да се хвалиме, то и ние имаме тука, в Румъния. Откогато г-н Пандурски остави своята знаменита политическа и литературна кариера и откогато на хоризонта на българската литература се появи съзвездие "Блъсков" и "Дружеството за разпространение полезни знания"оттогава науката, поезията, педагогията и литературата потекоха из крачолите на българския народ и на неговото книжевно щастие захванаха да завиждат даже и манджурите; откакто цариградските ханъмки родиха литературно-политическо списание "Ден", то Милош Милоевич престана вече да разпространява сърбизмът из България; откакто "Училище" роди богобоязливиет редактор на "Градинка", то нашите учени младежи престанаха вече да псуват света Богородица; откакто отец Марко цанцугерът турна на своите глупости заглавие "Век", то великите български пости станаха 365 дена в годината; откогато "Право" се кръсти на "Напредок", то българският поет Славейков зави чалма и захвана да пее "аман, аман", а откогато "Levant Times" се преведе на български, то нашите патриоти захванаха да плетат мрежа, за да покриват народът от политическия студ, от литературната мъгла, от революционната виелица, от индустриалния сняг, от економическото пиянство и от белите, черните и сивите цариградски вълци; а откогато, най-после, "Читалище" се обеща, че от Нова година (т.е. от първи януари на деветнадесетия век) ще да се оправи и няма вече да печати гениалните глупости на нашите литературни телци, то колата на европейската цивилизация останаха без катран и заскърцаха въз баирът на българския напредък; умствените чакръчета на нашето младо поколение замръзнаха и пуснаха вошеници за "упокой" на грешните и живоумрелите политически и литературни души; а в пиящата (т.е. по бит-пазар) на нашето умствено развитие произлязоха такива важни операции и такива чудни метаморфози, щото при броениците на нашето калугерско щастие се притуриха още няколко стотина зърна, с които ние няма никога да изчетеме своите навечерки и никога няма да

дочакаме "светлото Христово възкресение".

И наистина, погледнете със слепите си очи на главите на нашите мудрословеснейши патки и вие тутакси ще да видите, че по тях отдавна вече са захванали да растат различни литературни зеленчуци, сякакви политически бурени и всевъзможни научни билки; а нощта се не свършва, зимата се не изминува и патриотите лежат в своите топли стаи, сънуват настрадаинходжовски сънища и чакат да съмне, за да ги разкажат на своята революционна Пенелопа и на нейните сопотиви любовници. Но и аз съм патриот, господа! Топлата соба, изпросеният хляб, харизаната сланина и краденият лук довоздат стомаха ми до такова поетическо настроение, щото и аз сънувам, че скоро ще да дойде равноправното лято. Облаците ще да произведат революцията, политическите дъждове ще да пометат гюбрето из моя двор, пред вратата ми ще да огрее слънце, народите ще да изпълят из кръчмата и ще да се запощят на припек; а аз ще да изляза из своят палат да се порадвам на ясното небе, на миризливите цветя и ще да запея: "Гледайте, очи, ненагледайте се!" И да се ненагледаш! Пред вратата ти се събрало на конгрес племето, което едно време е избавило Рим, и с патриотически крякания се приготвяла да направи преврат в историята на гастрономията; почтените и важните кокоши физиономии се разхождат по двора и правят археологически открития по купището, за да снесат яйцето на общото южнославянско щастие; коронясаните венценосци се борят помежду си, земат стратегически позиции и кукурикат за близкото решение на източния въпрос; а младото поколение изникнало покрай дуварите и чака да го огрее слънцето откъм запад, за да каже своята последна дума за живота, за характера и за стремленията на гъбите. А ти... О! Ти си българин и патриотин! Запей песента "Гъби, мои гъби", пък легни и сънувай, че си предводител на гъските, цар на кокошките и защитник на българския народ. Но преди сичко попитай жената си или своя мозъчни ревматизъм, изминала ли се е зимата, превалила ли се е нощта? Ако ти каже, че не е, то ти спи, както си спиш и сега, завивай се в своята мрежа и извикай сам: "Дали се две нощи смесиха, или се зора довърши? Кукурику! - Ето петлите! Джав, джав! - Ето кучетата! Зимата се свърши и нощта се измина."

СМЕШЕН ПЛАЧ

Плачете за Париж, столицата на разврата, на цивилизацията, школата на шпионството и робството; плачете, филантропи, за палатите на страшните вампири, на великите тирани - за паметниците на глупостта, на варварството, изградени с отсечените глави на толкова Предтечи, на толкова велики мислители и поети, с оглозганите кости на толкова мъченици за насущния хляб, - плачете! - лудите не може никой утеши, бесните не може никой укроти!

Кълнете комунистите, че съсипаха столицата ви и измряха с разбойническите за вас думи: свобода или смърт, хляб или куршум! Плюйте на техните трупове и на труповете на онези жертви на цивилизацията, кои сте прегръщали и прегръщате в лицето на жените си, на сестрите си, на майките си и днес наричате бесни блудници, защото имаха още сила да се хванат за оръжие и избавят от вертепа на разврата! Хвъргайте кал и камъни върх гроба на Домбровски, защото не стана слуга на някоя коронясана глава, а поборник на велика идея, на висока цел и с гърди твърди се опря на предателите на Франция и виновниците на толкова злочестини в човечината. Цял свят оплака Париж, цял свят прокле комунистите, и нашата бедна журналистика и тя не остана надире, и тя заплака за бездушното и прокле разумното. Смешен плач! Като че от Нимврода до Наполеона, от Камбиза до Вилхелма войната не представя едни и същите зрелища, една и същата цел с едни и същите средства. Като че Наполеон, в името на цивилизацията и Вилхелм, в името на божия промисъл, не направиха повече зло, повече варварство в 19-ий век, отколкото напр. Александър Македонски с походите си преди толкова векове. Но там е варварството, там са укорите и проклятията, дето робът, човекът, като не чуят думите му, разума му, улавя се за крайност и се бори на живот и смърт, доколкото му позволяват средствата, които са низки, защото са малки, а малки само затуй, защото им са ги отнели господарите. Тогава човекът наричат разбойник, развратник, низък и варварин! Такива бяха и комунистите.

Християнството има своите мъченици, доде нарече роба "син божий, син человеческий"; има ги и революцията, за да "направи скитника гражданин"; има ги и ще ги има и социализмът, който "иска да направи човека повече от син божий и гражданин - не идеал, а същ човек, и от него да зависи градът, а не той от града". Християнството, революцията и социализмът - монархията, конституцията и републиката - те са си фактове и епохи исторически, кои ще отрече само тоя ум, който не признава прогреса в човечеството.

Училището и само училището, казва баба Македония, ще избави Европа от социален преврат - училището и само училището, повтаряме ний, ще я приготви за тоя преврат; но не училището на Златоуста и Лойола, на Вилхелма и Наполеона, а онова на Фурие и Прудона, на Кювие и Нютона - и училището житейско.

Комунистите са мъченици, защото не са важни средствата в борбата им за свобода, а идеята на тази борба. "И свободата ще има своите езуити", казва Гейне. Нека сега нашата журналистика задържи сълзите си, както ще ги задържи в европейската - за да оплаче други столици, други варварства и страдания, кога робът извика на господаря си: кой си ти, що плачеш? Мъж ли си, жена ли, или хермафродит - звяр или риба?... И ще бъде ден - ден първий.

НАРОДЪТ ВЧЕРА, ДНЕС И УТРЕ

Мрачна и жалостна е нашата история от подпаданието ни под турците дору до днешните времена, тежък и възмутителен е животът на свободолюбивия някога български народ! Страшен хомот, какъвто тежи и до днес на врата му, гъбясал от векове и запрегнат с ятаган вместо жегли; тежки вериги, ръждясали от кърви и сълзи, вериги, в кои са заковани и ръце и нозе, и ум и воля, и в кои и до

днес пъшкат бащи и майки, братя и сестри, дядове и синове - злодейства, безчестия, колове, бесила, мъки, тъмница, - най-после даалийци и кърджалии, фанариоти и чорбаджии, черкези и татари, - с една дума, зло, варварско зло, кое само едно азиатско въображение може обхвана, зло от завоевателя Мурада до читашкия реформатор Азиса - това са страниците на тази история, на това наше в ч е р а. Кървави страници, горчиво преминало! Но д н е с, днес не е ли пак същото черно тегло, същият хомот, същите вериги?

Освен тези, що нямат талант да търпят, освен няколко хиляди волнодумни изгнаници, всеки раб божий с християнско смирение ще ни отговори: "Не, днес си добре живеем с турците, те се образоваха и нам олекна." И наистина, сега кого убиват, кого бесят, кого набиват на кол, кой плаща диш-хакъ и развожда вместо кон цървула на краставия гаджелин, кой? ... Но да казва разорения и добития народ, да кажем и ний по совест: днес не убиват никого беззаконно, а законно, не набиват на кол, а като кол всякого н а б и в а т, не бесят въщи по стрехи и по черници, а на отредени места за гявурски касапници; днес никой не развожда цървула на читака, а сякого като цървул развождат по ангарии и тъмници, никой не плаща диш-хакъ, а сякому и зъбите вадят за данъци и сякакви законни кражби, имдадиета и севдадиета; днес няма даалийци, няма кърджалии, няма фанариоти, кои да палят пленят села и градища, едни да убиват, а други да земат д у ш е д я л и к е в ш п а р а с ъ за вината на умрелия и убития - днес има правителство, което само изпълнява тези длъжности към раята и държи за това чиновници, рязани и кръстени, с чалми и калимавки, с дълги и къси пискюли, чиновници, кои от вълчия везир Али паша до мечкарина жандарм Кел Мехмед ага, сир. от скиптъра до сопата - всичките притежават най-високите добродетели, дори и човещината, с коя се отличават братята им черкези и татари. И всичко това в Турция е реформи, и реформи здрави и трайни, основани на дълбоката любов между турчин и българин, между господари и роби.

При тези радикални реформи, ако и да се случва да нападнат някои правоверни къщата на гявурина, да го убият или удушат, да обезчестят жена му или дъщеря му, а сина му да извлекат и жив на огъня опекаат, то това са изключения и случайности, защото не стават всяка неделя в една и същата къща, всяка нощ в едно и същото село. И освен това правосъдното правителство с голяма строгост наказва виновниците, като им отнеме половината и повече печала и ги гуди на най-тежка работа - кърардари или заптиета, за да гонят виновните на други още по-маловажни случайности, кои стават аллахън кърънда - думи, кои на езика на нашите аги имат туй преносно значение, че престъпника на кърра трябва да се остави на правосъдието божие. От туй нашите баби и майки, кога оплакват мъжете си и синовете си, утешават се с тази - не знаем как да кажем - клетва или молитва: "От бога да намери душманинът!" Иди сега при тоя прогрес в правосъдието, та думай, че в Корана няма ни логика, ни психология, а в Наполеонова кодекс здрав смисъл; иди и повярвай англиеца г-на Монсела, който преди десетина години, във време на сирийските ужаси, изрече в палатата на общините и в лицето на приснопометения лорд Палмерстона, този неразкаян грешник в работите на Изток, следните тежки думи: "Колкото и да желае благородния лорд да поддържа трона на султана, трябва да се надеем, че той не ще поиска както и да е да забраня такава система, при коя са възможни подобни ужаси. С чувство от дълбока скръб си припомням за участието, кое приемах в 1855-56 с повечето от палатата в парламентските усилия да поддържам Турция. Сега видя, че националният характер на турците е неизправим."

Тука ний бихме утешили благородния джентълмен, бихме опровергали мненията и острите съждения на много недоброжелатели на нашите пилатии с фактове и примери, кои пълнят домашната хроника на всяко село, на всеки град, и то не отдавна, а от времето на Къбразли Мехмедпашовите ревизии, откога в Турция се въведе някакъв си ред и равенство в кражбите и пълна система в напрешните убийства, злодейства и всякакъв род притеснения - ала що щяха да значат нашите думи при онези на Лонгворта и подобните нему шарлатани чиновници и продадени журналисти, кои тръбят по света и искат и нас дору да уверят, както и увериха някои си извезани и слепи глави, че Турция, този европейски Китай, този присмех на човечеството и укор на съвременна Европа, ще се преобрази скоро на азиатска Белгия и ще пролее благодатта на европейската образованост по всичките краища на Азия! О, tempora, o, mores! Намерете изкуството на Медея и влейте в жилите на това варварско племе нова, човешка кръв, тогава ще се поколебаем и ний във вярата си, че Турция няма живот, няма бъдеще; но доде турчинът е с този характер, с този фанатизъм, с тази варварска кръв, ни един красноречив туркофил, ни един дълбокомислящ дуалист или ренегат не може ни увери, че турчинът ще бъде някога способен да влезе в пътя към онази нравственополитическа цел, към коя се стреми умът човешки, отрешен от всяко опекунство на духови йерархии и политически мандаринства. Дотогаз най-красноречиви ще бъдат живите рани, що зеят по тялото на народа и по гърдите на неговата емиграция, рани, на кои, като гледаме, напомнят ни всичко, що трябва да влезе в сметка за народно мъчение.

Повтаряме - Турция няма живот, няма бъдеще, тя е труп на смъртния одър, когото никакви дервишки баяния на нейните мандарини, никакви дипломатически молитви на западните доктринери няма да я спасят от анатомическия нож. Лекувана по стара метода, с политически кръвопускания и операции, с дипломатически хлороформ, тя изгуби ръце и нозе, провинция след провинция, и отслабна дотолкоз, щото даде място на оназ страшна болест, коя обхвана сърцето й, влезе в дихателните й органи и кръвообращението; тъй щото никаква операция е невъзможна вече. Самите лекари и те забележиха това и след критския шербет, който се даде на Турция от Парижкия консилиум в 1868 г., приписаха й за спокойна смърт и последния рецепт: дуализма. Ще се найдет ли в народната фармакопия на Балканския полуостров елементи за подобен рецепт, ще може ли той възроди Турция, а главното ще може ли го тя прие, като й са захванати уста и гърло - това и сам Али паша не ще знае, ако ще би живял и до Матусалови години и не изучи българския народ, негова социален живот, негова твърд характер и волска упорност. Инак той и днес щеше да чете между редовете на черковния ни устав други редове, други думи, кои да му казват: "Али, тоя народ е болестта на Турция, а дуализмът е

пътникът за нейната смърт!" Ала Али паша е турчин - фанатик и фаталист; той се надее само на кучешката животна сила на племето си и като приема за бъл[гарски] народ тези, що коленичат и скимучат отпреде му, пее и дума: "Жив е аллах, жива е Турция! Много са и робите..." Тъй мислят и нашите чорбаджии и калимавки, тези амфибии, кои в блатото на дуализма намират своя живот, и онез гладички умовце, кои внасят у нас ръждата на западните предразсъдъци и сметта на гнилата вече европейска цивилизация - без да виждат новите явления на живота нито там, дето са се учили, нито тук, дето учат. Не тъй обаче мисли здравата част на нашия народ и неговата емиграция, не тъй мисли всеки свесен и искрен славянин, всеки съвременен човек, в главата на кого се не вие паужина, а стяга мозък, и в гърдите не плакне жабина, а тупа сърце. За нас преобразованията в Турско, обещанията, дуализмът, те са думи без никакъв смисъл, призраци и утопии, кои може да се осъществяват нейде си в Китай или Япония, а не на Балкан[ския] полуостров между турци и българи, две племена с противоположни характери, нрави и обичаи, с противоположни мирозъзерцания. Изход от туй тежко и гнусно положение не са новите окови, новото разделение на тиранството, а народната революция, радикалният преврат, които са триумфални врати за всеки народ, особено за нашия, който няма преминало, няма настояще, а има едно само бъдеще, и бъдеще светло, защото с другите славяни той ще има що да каже в света, що да внесе в човешината.

Метнете поглед върх историята на българското царство от Бориса дору до подпаданието му под турците, и ще видите, че всичкото историко-политическо преминало на нашия народ е било току-речи чисто византийско, и в него са живели само царе, боляри и духовни, а той сам всякога е бил отделен с дълбока обществена нравственост от разврата на правителството си, който разврат заедно с християнството се вмъкна в по-горната част на народа. Наистина, неведнъж народът е явявал твърдата воля на характера си с въстания против царете си, против духовенството си, както във времето на Богомила и Самуила; но всичко това е ставало само тогава, кога властта или се едно насилено е допирало до къщата му, в коя той сякога е бил нравствено свободен, до семейството му, до понятието му за честта - с една дума, до негова дълбок социален живот, с който се отличават общо славянските народи и частно нашия народ.

Отделен, както казахме, нравствено от правителството си, народът много пъти го е оставял само да се бори с Византия, само да си вади очите за престолонаследие; тъй щото тука и бяха главните причини, дето гърците можах да завладеят навреме България, а варварските турски орди съвсем да я разорят и тъй с твърд крак да стъпят на врата на народа. Но и при тия страдания, при това страшно насилие, в кое и камъкът би се стопил, българинът се затвори от турчина въщи с челядта си и, както и днес, пял е и слушал е вместо византийската литургия своята елегическа юнашка песен, вместо стрелата и сабята, хвана ралото и сърпа, ходил е по сборове и по седенки, по тлаки и по черковища - и щом варваринът е погазвал огнището му, кое, както и днес, е било обиколено със снахи и дъщери, със синове и унуци - той е оставял ралото и сърпа, гегата и кавала, хващал е бащина сабя, братова пушка и с "дружина вярна и сговорна" отивал е в Стара планина да мъсти за обиди от турци и чорбаджии, да им отнема грабено имане и да пази село и сиромаси.

Такъв е бил българският народ, и ето го и днес пак чист от всяко чуждо влияние, пак с тоя патриархален живот, пак с тази първобитност - след толкова и при такива страдания, пред зори, той се провиква от вратата на къщата си: пее отходня молитва на Турция, на робството; проклина своето преминало, което е мрачно и той го мрази; своето настояще, което е тежко и горчиво, та лесно ще го забрави, и вика: бъдещето ми, бъдещето ми! Турция и незваните му водители поднасят му на блюдо преобразования, дуализми, йерархии, но той се туй дума и ще дума: бъдещето ми, бъдещето ми! Но какво е неговото бъдеще?

Нашият народ има свой особен живот, особен характер, особна физиономия, коя го отлича като народ - дайте му да се развива по народните си начала, и ще видите каква част от обществения живот ще развие той, дайте му или поне не бъркайте му да се освободи от това варварско племе, с кое той няма нищо общо, и ще видите как ще той да се устрои. Или не видите семето, зародиша в неговите общини без всяка централизация, в неговите еснафи, дружества мъжки, женски и детински? Или не видите в него и това, що казахме по-горе?...

Всичко това са въпроси и въпроси, важни, затуй ний ще се повърнем да ги разгледаме по-отблизо в след[ващите] броеве на "Думата".

ПЕТРУШАН

Нам казваха, че те са разбойници, излезли из своите вертепи, но те нищо не зеха, нито даже парче хляб; и ний чухме от тях само едно : Дошли сме да измрем за земята си.

Л. Меркантини

Пълни три години са днес от оня героически подвиг, подобни на който виждаме само в историята на Италианската революция; пълни три години са от онуй славно събитие, кое направи епоха както в историята на нашата емиграция, тъй и в историята на нашето политическо и умствено възраждане. Какъв спомен за потомството! Какъв урок, какъв пример за нас, братя емигранти! Шепя решителни млади момци, без никаква революционна организация, без никакви средства, презрени и гонени - момци, кои претърпяха сичко за една благородна свята цел, - минаха Дунава и с живо свидетелство показаха какви съкровища се крият в душата на българина... Наистина, голяма душевна сила трябва да има човек, за да може каза: "Ние си достигнахме целта, защото измираме, а вие още не сте, защото сте живи!..." А това трябва да го каже всеки, който мре за свободата на човечеството, това им казаха с примера си нашите въстаници в 1868 г. под войводите Хаджи Димитра и Стефан Караджа.

Тези мъченици на свободата, що измряха с усмивка на уста, бяха наши приятели, наши братя; с тях деляхме скръб и радост, смях и сълзи; с тях сядяхме на бедна и богата трапеза и разговаряхме за съдбата на нашето потъпкано отечество...; с тях деляхме сичко, само смъртта и свободата не можахме с тях да разделим! Затова елате, братя, да ги споменем с добра и свята памет за нази и славна за нашия злочестен народ!

След четите на 1867 г. под войводството на Панайота, Дяда Желя и Филип Тотя, чети, които бяха само за явление на знаменития М е м о а р, който като галванически ток мина през сърцето на народа и възбуди нервите му, а Турция накара да мисли за положението си - съвсем последователно на другата година трябваше да се начне движението със сичка сериозност и сички средства, що можеха да се разполагат в онова благоприятно време, кога Кандия гънеше в кърви и със секи куршум хвърляше и залька от устата си, а Гърция точеше сабя, Румъния и Сръбско запретнаха ръкави... Тогава ний имахме първия Таен комитет, на позива на когото бяхме се стекли да решим съдбата на народа като ратници славната борба за освобождение. Ала той комитет, когото турците по глупост, но праведно нарекоха "комита", като комета наистина показва само своята бляскава опаска на хоризонта, а кога да покаже ядрото си и се срещне с безжизнения месец, без никаква физическа причина свърна от орбитата си, пръсна се и угасна. - Ний останахме сами да решим и съдбата на отечеството си, и своята. Нашите астрономи, на кои очите са се въз небето, за да има с какво да се утешават и занимават, обърнаха на "комита" всяко българско сърце и без да виждат що се вършеше по земята и в самите тези сърца, заловиха се за бабини деветини и станаха един на други органи на онзи патриотизъм, който вчера викаше народа на въстание, а днес презря и нарече вагабонти онези, що бяха се събрали да мрат за негова свобода!

Но поврага той патриотизъм и тези бездушни "астрономи"! "Не разум, не логика води народите, а магнетизмът на вярването и одушевлението", казва един списател във физиологията на народите - и ако нашите "комети", "астрономи", литератори не знаеха това, то видяха поне, че не лиги като у тях, а кръв течеше в жилите на онез мъченици, за избиването на кои те бяха причина, като, от една страна, измамиха Панайота да за държи толкова опитни и приготвени юнаци, а, от друга, възпротивиха се на приготвянията на Дяда Желя и Филип Тотя - и с това оставиха онез юнаци отвъд без сяка помощ и средства да вдигнат народа...

Дойде пролетта 1868 и на хиляди юнаци закипя кръвта, хиляди бяха готови да идат да измрат за свобода и в две недели да вдигнат сичкия народ на оръжие! Всеки продаваше мило за драго, всеки забравяше бедност и възраст, родители и роднини и всеки думаше: на Балкана, на Балкана! Но де бяха нашите патриоти да разберат туй тупане на сърцето, туй сътресение на нервите? Де бяха да отговорят и те с каква-годе жертва на олтаря за освобождение? Де беше Тайният комитет да хване жиците на психическия телеграф и направи съобщение с всичката емиграция; де беше да даде средства и направление на тази жива народна сила? Патриотите бяха там, дето са и днес, Комитетът мина като комета, а тези, що викаха: на Балкана, на Балкана - едни се отчаяха, други със затаена злоба сложиха ръце и се заловиха за работа, а трети, кои можаха да намерят средства, отидоха и измряха!

Повече от 200 души излъгани и оголели оставиха още пролетта името на българската легия в Белград и с Караджата събраха се окол Хаджи Димитър. При всичките гонения и преследвания от "старите" (с презрение споменуваме туй име) те наидоха истинни патриоти, добиха средства и минаха, та измряха.

Но само туй ли? Те измряха, но тяхната смърт беше громен удар за Турция, громен и за нашето отечество-на първата извести падането, на второто възраждането. Сънливият тиранин залитна на трона от думите. "Болгаристан калктъ" и окачи мъртвия Черковен въпрос на галваническа кука, с кое, без да иска, призна името на робите си - призна борбата. Будният народ стресна се силно, огледа се и като не можа да скочи на оръжие, със сълзи благослови великия подвиг на синовете си.

Той видя и усети силата си.

И ето и до днес кръвта на тези мъченици не е още засъхнала по бащините ни полета; сенките им бродят денем и нощем и чакат онези, кои от Петрушан им пожелаха "добър час и добра стига!" -

чакат нази, братя емигранти, да откопаем костите им и избършем сълзите на техните клетки майки, които са вече майки и нам!...

"Болгаристан калктъ" - България въстана.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SHORT STORIES ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT

GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other format. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain

types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email

newsletter to hear about new eBooks.